Contra Eutychen et Nestorium

Anicii Manlii Severini Boethii V.C. et ini. excons. ord. patricii

Contra Eutychen et Nestorium

Domino Sancto ac venerabili Patri Iohanni Diacono Boethius Filius

Anxie te quidem diuque susţinui, ut de ea quae in conventii moţa est quaestione loqueremur. Sed quoniam et tu, quominus venires, occupatione distractus es, et ego in crastinum constitutis negotiis implicabor, mando litteris quae coram loquenda servaveram.

Meministi enim, cum in concilio legeretur epistola, reci-tatum Eutychianos ex duabus naturis Christum consistere confiteri, in duabus negare: Catholicos vero utrique dicta fidem praebere, nam et ex duabus eum naturis consistere et in duabus apud verae fidei sectatores aequaliter credi. Cujus dicti novitate percussus, harum conjunctionum, quae ex duabus naturis vel in duabus consisterent differentias inquirebam, multum scilicet referre ratus nec inerţi neglegentia praete-reundum, quod episcopus scriptor epistolae tamquam valde necessarium praeterire noluisset. Hic omnes apertam esse differentiam nec quidquam in eo *esse* caliginis incondituffl confusumque strepere nec ullus in tanto tumultu qui levitef attingeret quaestionem, nedum qui expediret inventus est. •

16

Adsederam ego ab eo quem maxime intueri cupieba longius atque adeo, si situm sedentium recorderis, aversu pluribusque oppositis, ne si aegerrime quidem cuperem, vultu nutumque ejus aspicere poteram ex quo mihi aliqua eju darentur signa judicii. Atqui ego quidem nihil caeteris ampliu afferebam, imo vero aliquid etiam minus. Nam de re proposita aeque nihil caeteris sentiebam; minus vero quam caeteri ipsef afferebam, falsae scilicet scientiae praesumptionem. Tuli aegerrime, fateor, compressusque indoctorum grege conticui metuens ne jure viderer insanus, si sanus* inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quaestio-nes nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis consilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores et veritas inventa quaerenti omnes nebulas Eutychiani reclusit erroris. Unde mihi maxime subiit admirări, quaenam haec indoctorum hominum esset audacia qui inscientiae vitium praesumptionis atque impudentiae nube conentur obdu-cere, cum non modo saepe id quod proponatur ignorent, verum in hujusmodi contentionibus ne id quidem quod ipsi loquantur intellegant, quasi deterior fiat inscientiae causa dum tegitur.

Sed ab illis ad te transeo, cui hoc quantulumcumque es examinandum prius perpendendumque transmitto. Quod si recte se habere pronuntiaveris, peto ut mei nominis hoc quoque inseras chartis; sin vero vel minuendum aliquid vel addendum vel aliqua mutatione variandum est, id quoque postulo remitti, meis exemplaribus ita ut a te revertitur transcri-bendum. Quae ubi ad calcem ducta constiterint, turn demum ejus cujus soleo judicio censenda transmittam. Sed quoniam

18

semel res a conlocutione transfertur ad stilum, prius extremi sibique contrarii Nestorii atque Eutychis summoveantur errores I post vero adjuvante Deo, Christianae medietatem fidei tempej rabo. Quoniam vero in tota quaestione contrariarum sibimej riaepeceov de personis dubitatur atque naturis, haec primitu^ definienda sunt et propriis differentiis segreganda.

I

Natura igitur aut de solis corporibus dici potest aut de solis substantiis, id est corporeis atque incorporeis, aut de omnibus rebus quae quocunque modo esse dicuntur. Cum igitur tribua

modis natura dici possit, trijbus modis sine dubio definiend^ est. Nam si de omnibus rebijs naturam dici placet, talis definiţia dabitur quae res omnes cpae sunt possit includere. Erit ergq hujusmodi; „natura est e^rum rerum quae, cum sint, quoquq modo intellectu capi jfossunt". In hac igitur definitione ei accidentia et substantjâe definiuntur; haec enim omnia intellectu capi possunt. Addîtum vero est „quoquo modo", quonianj Deus et materia integro perfectoque intellectu intelligi nori possunt, secMliquo tamen modo caeterarum rerum privationa capiuntur/Idcirco vero adiunximus „quae cum sint", quonianj etiam ipsum nihil significat aliquid sed non naturam. Nequa enim/quod sit aliquid sed potius non esse significat; omnisj vero natura est. Et si de omnibus quidem rebus naturam dici 'placet, haec sit naturae definitio quam superius proposuimusj

Sin vero de solis substantiis natura dicitur, quoniam sub] stantiae omnes aut corporeae sunt aut incorporeae, dabimusj
20definitionem naturae substantias significanti hujusmodi: „natu est vel quod facere vel quod pati possit". „Pati" quidem „facere", ut omnia corporea atque corporeorum anima; haei enim in corpore et a corpore et facit et patitur. „Facere" ver< tantum ut Deus caeteraque divina. Habes igitur definitionen ejus quoque significationis naturae quae tantum substantii applicatur. Qua in re substantiae quoque est reddita definiţia Nam si nomen naturae substantiam monstrat, cum naturan descripsimus substantiae quoque est assignata descriptio. Quod si naturae nomen relictis incorporeis substantiis a< corporales usque contrahitur, ut corporeae tantum substantia naturam habere videantur, sicut Aristoteles caeterique e ejusmodi et multimodae philosophiae sectatores putant, definii mus eam, ut hi etiam qui naturam non nisi in corporibus ess< posuerunt. Est autem ejus definitio hoc modo: „natura es motus principium per se non per accidens". Quod „motu principium" dixi hoc est, quoniam corpus omne habet pro prium motum, ut ignis sursum, terra deorsum. Item quod „pe se principium motus" naturam esse proposui et non „pe accidens", tale est, quoniam lectum quoque ligneum deorsun ferri necesse est, sed non deorsum per accidens fertur. Idcircc enim quia lignum est, quod est terra, pondere et gravitate deducitur. Non enim quia lectus est, deorsum căbit, sed quii terra est, id est quia terrae contigit, ut lectus esset; unde fit lignum naturaliter *esse* dicamus, lectum vero artificialiter. etiam alia significatio naturae per quam dicimus diversa esse naturam auri atque argenti in hoc proprietatem reru monstrare cupientes, quae significatio naturae definietur h modo: „natura est unam quamque rem informans specifi

differentia". Cum igitur tot modis vel dicatur vel definiatun natura, tam Catholici quam Nestorius secundum ultimam definitionem duas in Christo naturas esse constituent; nequel enim easdem in Deum atque hominem differentias convenire.

II

Sed de persona maxime dubitari potest, quaenam ei definitio possit aptari. Si enim omnis habet natura personam, indis-solubilis nodus est, quaenam inter naturam personamque; possit esse discretio; aut si non aequatur persona naturae, sed infra terminum spatiumque naturae persona subsistit, difficile dictu est ad quas usque naturas persona perveniat, id est quas naturas conveniat habere personam, quas a personae vocabulo segregări. Nam illud quidem manifestum est personae subjectam esse naturam nec praeter naturam personam posse praedicari. Vestiganda sunt igitur haec inquirentibus hoc modo.i
Quoniam praeter naturam non potest esse persona quoniamquae naturae aliae sunt substantiae, aliae accidentes et videmus personam in accidentibus non posse constitui] (quis enim dicat ullam albedinis vel nigredinis vel mag-j nitudinis esse personam?), relinquitur ergo ut personam in substantiis dici conveniat. Sed substantiarum aliae sunt corpo-j reae, aliae incorporeae. Corporearum vero aliae sunt viventesJ aliae minime; viventium aliae sunt sensibiles, aliae minime a sensibilium aliae rationales, aliae inrationales.

Item incorporearum aliae sunt rationales, aliae minime, un pecudum vitae; rationalium vero alia inmutabilis atque inpas-j sibilis per naturam ut Deus, alia per creationem mutabilia atque passibilis, nisi inpassibilis gratia substantiae aci
24
inpassibilitatis firmitudinem permutetur ut angelorum atque animae. Ex quibus omnibus neque in non viventibus corporibus personam posse dici manifestum est (nullus enim lapidis ullam dicit esse personam), neque rursus eorum viventium quae sensu carent (neque enim ulla persona est arboris), nec vero eius quae intellectu ac ratione deseritur (nulla est enim persona equi vel bovis caeterorumque animalium quae muta ac sine ratione vitam solis sensibus degunt), at hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus angeli. Rursus substantiarum aliae sunt universales, aliae particulares. Universales sunt quae de singulis praedicantur ut homo, animal, lapis, lignum caete-raque huiusmodi quae vel genera vel species sunt; nam et homo de singulis hominibus et animal de singulis animalibus lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia vero sunt quae de aliis minime praedicantur ut Cicero, Plato, lapis hic unde haec Achillis statua facta est, lignum hoc unde haec mensa composita est. Sed in his omnibus nusquam in universalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atque in individuis; animalis enim vel generalis hominis nulla persona est, sed vel Ciceronis vel Platonis vel singulorum individuorum personae singulae nuncupantur.

.III

Quocirca si persona in solis substantiis est atque in his rationabilibus substantiaque omnis natura est nec in universalibus sed in individuis constat, reperta personae est definitio: „naturae rationabilis individua substantia". Sed nos: hac definitione eam quam Graeci *vnooxaaiv* dicunt terminavimus. Nomen enim personae videtur aliunde
26
CONTRA EUTYCHEN ET NESTORIUM
traductum, ex his scilicet personis quae in comoediij tragoediisque eos quorum interest homines repraesentabant Persona vero dicta est a personando, circumflexa paenultimai Quod si acuatur antepaenultima, apertissime a sono dictî videbitur; idcirco autem a sono, quia in concavitate ipsa maior necesse est volvatur sonus. Graeci quoque has personaj rcpocama vocant ab eo quod ponantur in facie atque antt oculos obtegant vultum, napcc *xov npoc, xovţ* âmaţ ti9eo9ai Sed quoniam personis inductis histriones individuos hornine; quorum intererat in tragoedia vel comoedia ut dictum es repraesentabant, id est Hecubam vel Medeam vel Simonerr vel Chremetem, idcirco ceteros quoque homines, quorurr certa pro sui forma esset agnitio, et Latini personam et Graec jtpoccorca nuncupaverunt. Longe vero illi signatius natura* rationabilis individuam subsistentiam âmoaxâaeax; nomim vocaverunt, nos vero per inopiam significantium vocum trans-laticiam retinuimus nuncupationem, eam quam illi *xinocxaaiq* dicunt, personam vocantes; sed peritior Graecia sermonum *vnoaxaaic,* vocat individuam subsistentiam. Atque, uti Graec utar oratione in rebus quae a Graecis agitata Latina interi pretatione translata sunt: ai ovaicu ev nev xoîq Ka96X.ot> eîvai Suvavxai- ev 5e xoîq âxo^oti; Kai Kaxâ (iepoq |a.6vou ixpiaxavxai, id est: essentiae in universalibus quidem esse possunt, in solis vero individuis et particularibus substant Intellectus enim universalium rerum ex particularibus sumptuî est. Quocirca cum ipsae subsistentiae in universalibus quidenj sint, in particularibus vero capiant substantiam, iure subsisten-tias particulariter substantes *xmoGxâoeiq* appellaverunt. Neque enim pensius subtiliusque intuenti idem videbitur esse sub-sistentia quod substantia.

Nam quod Graeci ouaicooiq vel o\)aicoa9ai dicunt, id nai subsistentiam vel subsistere appellamus; quod vero illi tmooxaeiv vel \)(picxac8ai, id nos substantiam vel substard
28
CONTRA EUTYCHEN ET NESTORIUM
interpretamur. Subsistit enim quod ipsum accidentibus, *vi* possit esse, non indiget. Substat

autem id quod aliis acciden* tibus subiectum quoddam, ut esse valeant, subministrat; suq illis enim stat, dum subiectum est accidentibus. Itaque generj vel species subsistunt tantum; neque enim accidentia generibuj speciebusve contingunt. Individua vero non modo subsistunl verum etiam substant, nam neque ipsa indigent accidentibuj ut sint; informata enim sunt iam propriis et specificis diff& rentiis et accidentibus ut esse possint ministrant, dum sura scilicet subiecta. Quocirca eîvou atque o*boicbo0ai esse atquţ subsistere, ixpiaxaaGai vero substare intelligitur. Neque enin(verborum inops Graecia est, ut Marcus Tullius alludit, sed essentiam, subsistentiam, substantiam, personam totidem nomi< nibus reddit, essentiam quidem ouatccv, subsistentiam vera otxricociv, substantiam tmocrnxaiv, personam rcpo appellans. Ideo autem *vnooxăoeiţ* Graeci individuas substanţial vocaverunt, quoniam caeteris subsunt et quibusdam quasi accidentibus suppositae subjectaeque sunt; atque idcirco no) quoque eas substantias nuncupamus quasi suppositas quas illi -DJioaxccaeiq, cumque etiam mpoocona nuncupent easderr substantias, possumus nos quoque nuncupare personas. Iderr est igitur oîxriav esse quod essentiam, idem oucicooiv quoc subsistentiam, idem unoaracnv quod substantiam, iderr JtpOCTCOTiov quod personam. Quare autem de inrationabilibus animalibus Graecus •bnoaxaoiv non dicat sicut nos de eisden nomen substantiae praedicamus, haec ratio est quoniam nomer hoc melioribus applicatum est, ut aliqua id quod est excel-lentius, tametsi non descriptione naturae secundum id quoC subsistere *xxpiaxaaQai* atque substare est, at certe *vnoaxâae(O{* vel substantiae vocabulis discerneretur. Est igitur et hominii quidem essentia, id est ouoia, et subsistentia, id est oftoieooiţ et ■onootaoiq, id est substantia, et rcpocoonov, id est persona ovala quidem atque essentia quoniam est, cooicoaig ver<i atque subsistentia quoniam in nullo subjecto est, *x>n6oxaai(*< vero atque substantia, quoniam subest caeteris ^

30

subsistentiae non sunt, id est ovaicoceiq; est jtpoaconov atqu< persona, quoniam est rationabile individuum. Deus quoquţ et oucia est et essentia, est enim et maxime ipse est a quc omnium esse proficiscitur. Est ouctcociţ, id est subsistentia (subsistit enim nullo indigens); et -bcpiaxaaBai: substat enir Unde etiam dicimus unam esse ouaiav vel owricoatv, id es essentiam vel subsistentiam deitatis, sed tres \>*noaxăaziq,* ic est tres substantias. Et quidem secundum hune modum, dixere unam Trinitatis essentiam, tres substantias tresque persora Nisi enim tres in Deo substantias ecclesiasticus loquendi usi excluderet, videretur ideirco de Deo dici substantia, non quc ipse caeteris rebus quasi subjectum supponeretur, sed quc idem omnibus uti praeesset ita etiam quasi pnncipium subesst rebus, dum eis omnibus ovaicoaGca vel subsistere subministrat

IV

Sed haec omnia ideirco sint dicta, ut differentiam natur atque personae id est cociaq atque tmoaxâcecoi; monstraremusJ Quo vero nomine unumquodque oporteat appellari, eccle-f siasticae sit locutionis arbitrium. Hoc interim constet quoc inter naturam personamque differre praediximus, quoniar natura est cuiuslibet substantiae specificata proprietas, persona vero rationabilis naturae individua substantia. Hanc in Christc Nestorius duplicem esse constituit eo scilicet traductus errorej quod putaverit in omnibus naturis dici posse personam. enim praesumpto, quoniam in Christo duplicem naturam censebat, duplicem quoque personam esse confessus est] Qua in re eum falsum esse cum definitio superius dicta convincat, turn haec argumentatio evidenter eius declarabij

errorem. Si enim non est Christi una persona duasque natural esse manifestum est, hominis scilicet atque Dei (nec tam era insipiens quisquam, utqui utramquae earum a ratione seiunga sequitur ut duae videantur esse personae; est enim personaj ut dictum est naturae rationabilis individua substantia.

Quae est igitur facta hominis Deique coniunctio ? Num ita quasi cum duo corpora sibimet apponuntur, ut tantum locis iuncta sint et nihil in alterum ex alterius qualitate perveniat? Quem coniunctionis Graeci modum Kcaa 7iapct0eoiv vocantH Sed si ita humanitas divinităţi coniuncta est, nihil horum ex; utrisque confectum est ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum unum quiddam significat singularitate vocabulă At si duabus personis manentibus ea coniunctio, qualem superius diximus facta est naturarum, unum ex duobus effiq nihil potuit; omnino enim ex duabus personis nihil unquarrţ fieri potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus est ac per hoc omnino nihil. Quod enim non est unum, nec esse omnino potest; esse enim atque unum convertitur, et quodcunque unum est est. Etiam ea quae ex pluribus coniunguntur ut acervus, chorus, unum tamen sunt. Sed esse Christum manifeste ac veraciter confitemur; unum igitur *esse,* dicimus Christum. Quod si ita est, unam quoque Christi sinej dubitatione personam esse necesse est. Nam si duae personadj essent, unus esse non posset; duos vero *esse* dicere Christos, nihil est aliud, nisi praecipitatae mentis insania. Cur enim[1] omnino duos audeat Christos vocare, unum hominem, aliurrt Deum? Vel cur eum qui Deus est Christum vocat, si eurrt quoque qui homo est Christum est appellaturus, cum nihil simile, nihil habeant ex copulatione coniunctum? Cur similţ nomine diversissimis abutatur naturis, cum, si Christum definire! cogitur, utrisque ut ipse dicit Christis, non possit unam defi-nitionis adhibere substantiam? Si enim Dei atque hominis diversa substantia est unumque in utrisque Christi nomen neq diversarum coniunctio substantiarum unam creditur fecissej

personam, aequivocum nomen est Christi et nulla potesti definitione concludi. Quibus autem unquam Scripturis nomen Christi geminatur? Quid vero novi per adventum Salvatoris effectum est ? Nam catholicis et fidei veritas et raritas miraculi constat. Quam enim magnum est quamque novum, quod semel nec ullo alio saeculo possit evenire, ut eius qui solus est natura Deus cum humana quae ab eo erat diversissima conveniret atque ita ex distantibus naturis una fieret copulatione personal Secundum Nestorii vero sententiam quid contigit novi? „Servant", inquit, „proprias humanitas divinitasque perso-nas". Quando enim non fuit divinitatis propria humanitatisque persona? Quando vero non erit? Vel quid amplius in Iesu generatione contingit quam in cuiuslibet alterius, si discretis utrisque personis discretae etiam fuere naturae? Ita enim personis manentibus illic nulla naturarum potuit esse coniunctio, ut in quolibet homine, cuius cum propria persona subsistat, nulla est ei excellentissimae substantiae coniuncta divinitas. Sed fortasse Iesum, id est personam hominis, id circo Christum vocet, quoniam per eam mira quaedam sit operata divinitas. Esto. Deum vero ipsum Christi appellatione cur vocet ? Cur vero non elementa quoque ipsa simili audeat appellare vocabulo per quae Deus mira quaedam quotidianis motibus operatur? An quia inrationabiles substantiae non possunt habere personam qua Christi vocabulum excipere possit? Nonne in sanctis hominibus ac pietate conspicuis apertus Divinitatis actus agnoscitur ? Nihil enim intererit, cur non sanctos quoque viros eadem appellatione dignetur, si in assumptione huma-nitatis non est una in coniunctione persona. Sed dicat forsitan, „illos quoque Christos vocari fateor, sed ad imaginem veri Christi". Quod si nulla ex homine atque Deo una persona coniuncta est, omnes ita veros Christos arbitrabimur ut hune qui ex Virgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata persona est ex Dei atque hominis copulatione sicut nec in eis, qui Dei Spiritu de venturo Christo praedicebant, propter quod etiam ipsi quoque appellati sunt Christi. Iam vero sequitur, ut

personis manentibus nullo modo a divinitate humanitad credatur adssumpta. Omnino enim disiuncta sunt quae aequg personis naturisque separantur, prorsus inquam disjuncta suni nec magis inter se homines bovesque disiuncti quam divinitaa in Christo humanitasque discreta

est, si mansere personae. Homines quippe ac boves una animalis communitate iungun-l tur; est enim illis secundum genus communis substantia eademque in universalitatis collectione natura. Deo vero atquq homini quid non erit diversa ratione disiunctum, si sub diversiJ tate naturae personarum quoque credatur mansisse discretio ? Non est igitur salvatum humanum genus, nulla in nos salus Christi generatione processit tot prophetarum Scripturae populum illusere credentem, omnis Veteris Testamenti sper-natur auctoritas per quam salus mundo Christi generatione promittitur. Non autem provenisse manifestum est, si eademj in persona est quae in natura diversitas. Eumdem quippe salvum fecit quem creditur assumpsisse; nulla vero intellegij assumptio potest, si manet aeque naturae personaeque discreţie Igitur qui adsumi manente persona non potuit, iure non videbitur per Christi generationem potuisse salvări. Nonl est igitur per generationem Christi hominum salvata natura -quod credi nefas est.

Sed quanquam permulta sint quae hune sensum inpugnard valeant atque perfringere, de argumentorum copia tamen h interim libasse sufficiat.

V

Transeundum quippe est ad Eutychen, qui cum a veterurrd orbitis esset evagatus, in contrarium cucurrit errorem asserena tantum abesse, ut in Christo gemina persona credatur, ut nd naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri; ita quippd esse adsumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum DeoJ ut natura humana non manserit. Hujus error ex eodem qucj Nestorii fonte prolabitur. Nam sicut Nestorius arbitratur nori posse esse naturam duplicem quin persona fieret duplexj atque ideo, cum in Christo naturam duplicem confitereturJ duplicem credidit esse personam, ita quoque Eutyches nonj putavit naturam duplicem esse sine duplicatione personae el cum non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus esl consequens ut una videretur esse natura. Itaque Nestoriua recte tenens duplicem in Christo esse naturam sacrilega confitetur duas esse personas, Eutyches vero recte credensj unam esse personam, impie credit unam quoque esse naturam,] Qui convictus evidenţia rerum, quandoquidem manifesturrJ est aliam naturam esse hominis aliam Dei, ait duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, unam vero post adunatio-J nem. Quae sententia non aperte quod vuit eloquitur. Ut tamen] ejus dementiam perscrutemur, adunatio haec aut temporej generationis facta est aut tempore resurrectionis. Sed si tempora generationis facta est, videtur putare et ante generationem] fuisse humanam carnem non a Măria sumptam sed aliquoj modo alio praeparatam, Mariam vero Virginem appositam *em* qua caro nasceretur quae ab ea sumpta non esset, illam veroj carnem quae antea fuerit esse divisam atque a divinitatisj substantia separatam; cum ex Virgine natus est, adunatumj

esse Deo, ut una videretur facta esse natura. Vel si haec ejua sententia non est, illa esse poterit dicentis duas ante adunatioJ nem, unam post adunationem, si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidem a Măria sumpserit, sed, antequarrl sumeret, diversam deitatis humanitatisque fuisse naturaml sumptam vero unam factam atque in divinitatis cessisse sub-l stantiam. Quod si hanc adunationem non putat generationj sed resurrectione factam, rursus id duobus fieri arbitrabituil modis; aut enim genito Christo et non adsumente de Marial corpus aut adsumente ab eadem carne, usque dum resurgeren quidem duas fuisse naturas, post resurrectionem unam factam.l De quibus illud disjunctum nascitur, quod interrogabimusl hoc modo: Natus ex Măria Christus aut ab ea carnem humanaml traxit aut minime. Si non confitetur ex ea traxisse, dicat qucl homine indutus advenerit; utrumne eo qui deciderat praevari-j cationе peccati an alio? Si eo de cujus semine ductus eşti homo, quem vestita

divinitas est? Nam si ex semine Abrahael atque David et postremo Mariae non fuit caro illa qua natusl est, ostendat ex cujus hominis sit carne derivatus, quoniamj post primum hominem caro omnis humana ex humana camei deducitur. Sed si quem dixerit hominem, a quo generatiol sumpta sit Salvatoris praeter Mariam Virginem, et ipse errorel confundetur, et ascribere mendacii notam summae Divinităţii inllusus ipse videbitur; quando quod Abrahae atque Davidl promittitur in sanctis divinationibus, ut ex eorum semine totw mundo salus oriatur, aliis distribuit, cum praesertim, si humanal caro sumpta est, non ab alio sumi potuerit nisi unde etiarrJ procreabatur. Si igitur a Măria non est sumptum corpus huma-l num sed a quolibet alio, per Mariam tamen est procreatumj quod fuerat praevaricatione corruptum, superius dicto repelli-l tur argumente Quod si non eo homine Christus indutus estl qui pro peccati poena sustinuerat mortem, illud eveniet exj nullius hominis semine talem potuisse nasci qui fuerit sine* originalis poena peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro,| unde fit ut noviter videatur esse formata. Sed haec aut ita

hominum visa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quodj revera non esset humanum, quippe quod nulii originali sub-] jaceret poenae, aut nova quaedam vera nec poenae peccati subjacens originalis ad tempus hominis natura formata est? Si] verum hominis corpus non fuit, aperte arguitur mentita divi-nitas, quae ostenderet hominibus corpus quod cum verum non esset, turn fallerentur hi qui verum esse arbitrarentur. At si nova veraque non ex homine sumpta caro formata est, quo tanta tragoedia generationis ? Ubi ambitus passionis ? Ego quippe, ne in homine quidem non stulte fieri puto quod inutiliter factum est. Ad quam vero utilitatem facta probabitur i tanta humilitas Divinitatis, si homo qui periit generatione ac passione Christi salvatus non est, quoniam negatur assumptus ? | Rursus igitur sicut ab eodem Nestorii fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eumdem finem relabitur, ut secundum Eutychen quoque non sit salvatum genus humanum, quoniam non is qui aeger esset et salvatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse autem hanc sententiam videtur, si tamen hujus erroris fuit ut crederet non fuisse corpus Christi vere ex homine sed extra atque a Deo in coelo formatum, quoniam cum eo in coelum creditur ascendisse, quod exemplum continet tale, non ascendit in coelum, nisi qui de coelo descendit.

VI

Sed satis de ea parte dictum videtur, si corpus quod Christ excepit ex Măria non credatur adsumptum. Si vero assumptu est ex Măria neque permansit perfecta humana divinaqud natura, id tribus effici potuit modis: aut enim divinitas ini humanitatem translata est aut humanitas in divinitatem aua utraeque in se ita temperatae sunt atque commixtae, ut neutral substantia propriam formam teneret. Sed si divinitas in huma -l nitatem translata est, factum est, quod credi nefas est, utj humanitate, inmutabili substantia permanente divinitasf verteretur et quod passibile atque mutabile naturaliter exi teret, id inmutabile permaneret; quod vero inmutabile atqu< inpassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem verteretur] Hoc igitur fieri nulla ratione contingit. Sed humana forsita natura in deitatem videatur esse conversa. Hoc vero qui fie potest, si divinitas in generatione Christi et humanum anima suscepit et corpus ? Non enim omnis res in rem omnem vertl ac transmutări potest. Nam cum substantiarum aliae sint cori poreae, aliae incorporeae, neque corporea in incorporearrl neque incorporea in eam quae corpus est, mutări potest, necj vero incorporea in se invicem formas proprias mutant; sola enim mutări transformarique in se possunt quae habent uniuJ materiae commune subjectum, neque haec omnia, sed ea quae in se et facere et pati possunt. Id vero probatur hoJ modo: neque enim potest aes in lapidem permutări, nec vercj idem aes in herbam nec quodlibet aliud corpus in quodlibel aliud transfigurări potest, nisi et eadem sit materia rerum in sJ transeuntium et a se et facere et pati possint, ut, cum vinuri! atque aqua miscentur, utraque sunt talia quae actum sibl passionemque communicent. Potest enim aquae qualitas I

vini qualitate aliquid pati, potest item vini ab aquae qualitatJ aliquid pati. Atque idcirco si multum quidem fuerit aquael vini vero paululum, non dicuntur inmista, sed alterum alteriuJ

qualitate corrumpitur. Si quis enim vinum fundat in mare nori mistum est mari vinum, sed in mare corruptum, idcircd quoniam qualitas aquae multitudine sui corporis, nihil passa est a qualitate vini, sed potius in se ipsam vini qualitaterd propria multitudine commutavit. Si vero sint mediocres sibiqud aequales vel paulo inaequales naturae quae a se facere et patl possunt, illae miscentur et mediocribus inter se qualitatibua temperantur. Atque haec quidem in corporibus neque nil omnibus, sed tantum quae a se, ut dictum est, et facere et patl possunt communi atque eadem materia subjecta. Omne enini corpus quod in generatione et corruptione subsistit communenj videtur habere materiam, sed non omne ab omni vel in omni vel facere aliquid vel pati potest. Corpora vero in incorporea nulla ratione poterunt permutări, quoniam nulla communi materia subjecta participant, quae susceptis qualitatibus irj alterutram permutetur. Omnis enim natura incorporeae subl stantiae nullo materiae nititur fundamente; nullum vercj corpus est cui non sit materia subjecta. Quod cum ita sil cumque ne ea quidem quae communem materiam naturalitei habent in se transeant, nisi illis adsit potestas in se et a sej faciendi ac patiendi, multo magis in se non permutabuntud quibus non modo communis materia non est, sed cum alia rea materiae fundamente nititur ut corpus, alia omnino materiad subjecto non egeat ut incorporeum.

Non igitur fieri potest, ut corpus in incorporalem specierJ permutetur, nec vero fieri potest, ut incorporalia in sesJ commixtione aliqua permutentur. Quorum enim communil

nulla materia est, nec in se verti ac permutări queunt. NullJ autem est incorporalibus materia rebus; non poterunt in sa igitur invicem permutări. Sed anima et Deus incorporeael substantiae recte creduntur; non est igitur humana anima irl divinitatem a qua adsumpta est permutata. Quod si nequa corpus neque anima in divinitatem potuit verti, nullo modol fieri potuit, ut humanitas converteretur in Deum. Multo minus vero credi potest, ut utraque in şese confunderentur, quoniarri neque incorporalitas transire ad corpus potest neque rursus e converso corpus ad incorporalitatem; quandoquidem nullal his materia subjecta communis est quae alterutris substantia-J rum qualitatibus permutetur.

At hi ita aiunt ex duabus quidem naturis Christum consistere,! in duabus vero minime, hoc scilicet intendentes, quoniarra quod ex duabus consistit ita unum fieri potest, ut illa exj quibus dicitur constare non maneant; veluti cum mei aquad confunditur neutrum manet, sed alterum alterius copulatione corruptum quiddam tertium fecit, ita illud quidem quod ea melle atque aqua tertium fit, constare ex utrisque dicitur, in' utrisque vero negatur. Non enim poterit in utrisque constare] quando utrorumque natura non permanet. Ex utrisque enimj constare potest, licet ea ex quibus conjungitur alterutra quali-j tate corrupta sint; in utrisque vero hujusmodi constare nonj poterit, quoniam ea quae in se transfusa sunt non manent ac non sunt utraque in quibus constare videatur, cum ex utrisquej constent in se invicem qualitatum mutatione transfusis.

Catholici vero utrumque rationabiliter confitentur, nam ei ex utrisque naturis Christum et in utrisque consistere. Sed icj qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. Nune illud esl

manifestum convictam esse Eutychis sententiam eo nomine quod, cum tribus modis fieri possit ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut divinitas in humanitatem translata sit, humanitas in divinitatem aut utraque permixta sint, nullur horum modum fieri potuisse superius dicta argumentatior declaratur.

VII

Restat ut, quemadmodum catholica fides dicat, et in utrisqu naturis Christum et ex utrisque consistere doceamus.
Ex utrisque naturis aliquid consistere, duo significat: unu quidem, cum ita dicimus aliquid ex duabus naturis jungL sicut ex melle atque aqua, id autem est ut ex quolibet modo confusis, vel si una vertatur in alteram vel si utraeque in se invicem misceantur, nullo tamen modo utraque permaneant: secundum hune modum Eutyches ait ex utrisque naturis Christum consistere. Alter vero modus est ex utrisque consistendi quod ita duabus junctum est, ut illa tamen ex quibus junctum esse dicitur maneant nec in alterutra vertantur, ut cum dicimus coronam ex auro gemmisque compositam. Hic neque aurum in gemmas translatum est neque in aurum gemma conversa, sed utraque permanent nec formam propriam derelinquunt. Talia ergo ex aliquibus constantia in his constare dicimus, quibus consistere praedicantur. Tune enim possumus dicere coronam gemmis auroque consistere; sunt enim gemmae atque aurum, quibus corona consistat. Nam in priore modo, non est mei atque aqua in quibus illud quod ex utrisque jungitur constet. Cum igitur utrasque mânere naturas in Christo fides catholica confiteatur perfectasque easdem persistere, nec alteram in alteram transmutări, jure dicit et in utrisque naturis Christum et ex utrisque consistere: in utrisque quidem
52
quia manent utraeque, ex utrisque vero, quia utrarumqu<| adunatione manentium una persona fit Christi. Non auter secundum eam significationem ex utrisque naturis Christur junctum esse fides catholica tenet, secundum quam Eutyche pronuntiat. Nam iile talem significationem conjunctionis utraque natura sumit, ut non confiteatur in utrisque consister neque enim utrasque mânere; catholicus vero eam significa tionem ex utrisque consistendi sumit quae illi sit proxii eamque conservet quae in utrisque consistere confitetur.

Aequivocum igitur est „ex utrisque consistere", ac potii amphibolum et gemina significatione diversa designans: ur quidem significatione non mânere substantias ex quibus illuc quod copulatum est dicatur esse conjunctum, alio mode significans ita ex utrisque conjunctum, ut utraque permaneant
Hoc igitur expedito aequivocationis atque ambiguitatis nodo nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit quc firma veraque fides catholica continet; eumdem Christui hominem esse perfectum eumdem Deum eumdemque qi homo sit perfectus atque Deus unum esse Deum ac De Filium nec quaternitatem trinităţi astrui, dum homo additu^ supra perfectum Deum, sed unam eamdemque personal numerum trinitatis expiere, ut cum humanitas passa sit, Dei tamen passus esse dicatur; non quod ipsa deitas humanita^ facta sit, sed quod a deitate fuerit adsumpta. Item qui home est, Dei Filius appellatur, non substantia divinitatis, sed huma>| nitatis, quae tamen divinităţi naturali unitate conjuncta est. cum haec ita intelligentia discernantur permisceanturque tamen unus idemque et homo sit perfectus et Deus: quidem, quod ipse sit ex Patris substantia genitus, hom<j vero, quod ex Măria sit Virgine procreatus. Itemque qui home
54
CONTRA EUTYCHEN ET NESTORIUM
Deus, eo quod a Deo fuerit adsumptus, et qui Deus, hom<l quoniam vestitus homine sit. Cum in eadem persona aliud si divinitas quae suscepit, aliud quam suscepit humanitas, ideii tamen Deus atque homo est. Nam si hominem intelligasl idem homo est atque Deus, quoniam homo ex natura, Dej adsumptione. Si vero Deum intelligas, idem Deus est atqul homo, quoniam natura Deus est, homo adsumptione. Fitqul in eo gemina natura geminaque substantia,

quoniam homl Deus unaque persona, quoniam idem homo atque Deus Mediaque est haec inter duas haereses via sicut virtute! quoque medium tenent. Omnis enim virtus in medio renani decore locata consistit. Siquid enim vel ultra vel infra quail oportuerit fiat, a virtute disceditur. Medietatem igitur virtul tenet.
Quocirca, si quattuor haec neque ultra esse possunt ut ■ Christo aut duae naturae sint duaeque personae ut Nestoriuj ait, aut una persona unaque natura ut Eutyches ait, aut dual naturae sed una persona ut catholica fides credit aut uni natura duaeque personae. Cumque duas quidem natural duasque personas in ea quae contra Nestorium dicta esj responsione convicerimus (unam vero personam unamquJ naturam esse non posse Eutyche proponente monstraverij mus, neque tam amens quisquam huc usque exstit, ut unanj in eo naturam crederet, sed geminas esse personas), restat ui ea sit vera quam fides catholica pronuntiat geminam sub] stantiam sed unam esse personam. Quia vero paulo anw diximus Eutychen confiteri duas quidem in Christo ante aduna tionem naturas, unam vero post adunationem, cumque huni errorem duplicem interpretaremur celare sententiam, ut haeJ adunatio aut generatione fieret, cum ex Măria corpus hominl
56
minime sumeretur aut adsumptum quidem ex Măria per resurrectionem fieret adunatio, de utrisque quidem partibus idonee ut arbitror disputatum est. Nune quaerendum est quomodo fieri potuerit ut duae naturae in unam substantiam miscerentur.
.
VIII

Verumtamen est etiam nune et alia quaestio quae ab his inferri potest, qui corpus humanum ex Măria sumptum esse non credunt, sed alias fuisse sequestratum praeparatumque quod in adunatione ex Mariae utero gigni atque proferri videretur. Aiunt enim: si ex homine sumptum est corpus, homo vero omnis ex prima praevaricatione non solum peccato et morte tenebatur, verum etiam affectibus peceatorum erat implicitus, eaque illi fuit poena peceati, ut, cum morte tene-retur obstrictus, tamen esset reus etiam voluntate peceandi, cur in Christo neque peceatum fuit, neque voluntas ulla peceandi? Et omnino habet animadvertendam dubitationem talis quaestio. Si enim ex carne humana Christi corpus adsumptum est, dubitari potest, quaenam caro haec quae adsumpta sit esse videatur. Eum quippe salvavit quem etiam adsumpsit; sin vero talem hominem adsumpsit qualis Adam fuit ante peceatum, integram quidem videtur humanam adsumpsisse naturam, sed tamen quae medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest ut talem assumpserit hominenţ qualis Adam fuit, cum in Adam potuerit esse peceandi voluntas atque affectio, unde factum est ut etiam praetergressis divinia praeceptis inobedientiae delictis teneretur adstrictus ? In Christc*j vero ne voluntas quidem ulla creditur fuisse peceandi, curn praesertim si tale corpus hominis adsumpsit quale Adae antej peceatum fuit, non debuerit esse mortalis, quoniam Adam,
58
non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Cum igitur Christus non peccaverit, quaerendum est cur senserit mortem, si Adae corpus antequam peccaret assumpsit. Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adae post peccatum fuit, videtur etiam Christo non defuisse necessitas, ut et delictis subiceretur et passionibus confunderetur, obductisque judicii regulis bonum a malo non sincera integritate discerneret, quoniam has omnes poenas Adam delicti praevaricatione suscepit.
Contra quos respondendum est tres intelligi hominum posse status: Unum quidem Adae ante delictum in quo tametsi ab eo mors aberat nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo voluntas esse peccandi: alter, in quo mutări potuisset, si firmiter in Dei praeceptis mânere voluisset, tune enim id addendum foret ut non modo non peccaret aut peceare vellet, sed nec posset quidem aut peceare aut velle delinquere. Tertius status est post delictum, in quo mors

illum necessario subsecuta est et peccatum ipsum voluntasque peceati. Quorum summitatum atque contrariorum haec loca sunt: is status qui praemium esset, si in praeceptis Dei Adam mânere voluisset et is qui poenae fuit, quoniam mânere noluit; in illo enim nec mors esset nec peccatum nec voluntas ulla peceati; in hoc vero et mors et peccatum et delinquendi omnis affectio omniaque in perniciem prona nec quidquam in se opis habentia, ut post lapsum posset assurgere. Iile vero medius status in quo praesentia quidem mortis vel peceati aberat, potestas vero utriusque constabat, inter utrumque statum est conlocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corporeae naturae singulas quodam modo indidit causas j nam quod mortale corpus adsumpsit ut mortem a genere humano fugaret, in eo stătu ponendum est quod post Adae praevaricationem poenaliter inflictum est. Quod vero non fuit in eo voluntas ulla peceati, ex eo sumptum est stătu qui esse
60
potuisset, nisi voluntatem insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status id est medius, iile scilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat et adesse poterat delin-quendi voluntas. In hoc igitur Adam talis fuit ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in somnum et alia quae ei non defuerunt humana quidem sed concessa, et quae nullam poenam mortis inferrent.
Quae omnia habuisse Christum dubium non est; nam et manducavit et bibit et humani corporis officio functus est. Neque enim tanta indigentia in Adam fuisse credenda est ut nisi manducasset vivere non potuisset, sed, si ex omni quidem ligno escam sumeret, semper vivere potuisset hisque non mori; idcirco Paradişi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate non necessitate; et ipsa indigentia ante resurrectionem in eo fuit, post resurrectionem vero talis exstitit ut ita illud corpus immutaretur humanum, sicut Adae praeter praevaricationis vinculum, mutări potuisset. Quodque nos ipse Dominus Jesus Christus votis docuit optare, ut fiat voluntas ejus sicut in coelo et in terra ut adveniat ejus regnum et nos liberet a malo. Haec enim omnia illa beatissima humani generis fideliter creden-tium immutatio deprecatur.
Haec sunt quae ad te de fidei meae credulitate scripsi. Qua in re si quid perperam dictum est, non ita sum amator mei, ut ea quae semel effuderim, meliori sententiae anteferre con-tendam. Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona qui solus est bonus, illud potius bonum esse credendum est quod illa incommutabilis bonitas atque omnium bonorum causa perscribit.

Quomodo substantiae in eo quod sint bonae sint cum non sint substantialia bona

Quomodo substantiae in eo quod
sint bonae sint cum non sint substantialia bona

Postulas, ut ex hebdomadibus nostris ejus quaestionis obscuritatem quae continet modum quo substantiae in eo quod sint bonae sint, cum non sint substantialia bona, digeram et paulo evidentius monstrem; idque eo dicis esse faciendum, quod non sit omnibus notum iter hujusmodi scriptionum. Tuus vero testis ipse sum quam haec vivaciter fueris ante com-plexus. Hebdomadas vero ego mini ipse commentor potiusque ad memoriam meam speculata conservo quam cuiquam par-ticipo quorum lascivia ac petulantia nihil a joco risuque patitur esse sejunctum. Prohinc tu ne sis obscuritatibus brevitatis adversus, quae cum sint arcani fida custodia turn id habent commodi, quod his solis qui digni sunt colloquuntur. Ut igitur in mathematica fieri solet caeterisque etiam disciplinis, praeposui terminos regulasque quibus cuncta quae sequuntur efficiam.
Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam. Harum duplex modus est. Nam ita una communis est, ut omnium sit hominum, velut si hanc proponas: „si

duobus aequalibus aequalia auferas, quae relinquantur aequalia esse", nullus id intellegens neget. Alia vero est doctorum tantum, quae tamen ex talibus communibus animi conceptionibus venit, ut est: „Quae incorporalia sunt, in loco j non esse", et caetera; quae non vulgus sed docţi comprobant.

66

QUOMODO SUBSTANTIAE IN EO QUOD SINT...

I. Diversum est esse et id quod est; ipsum enim esse nondum est, at vero quod est accepta essendi forma est atque consistit.

II. Quod est participare aliquo potest, sed ipsum esse, j nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cum aliquid jam est; est autem aliquid, cum esse susceperit.

III. Id quod est habere aliquid praeterquam quod ipsum est potest; ipsum vero esse nihil aliud praeter se habet admixtum.

IV. Diversum est tantum esse aliquid et esse aliquid in eo quod est illic enim accidens hic substantia significatur.

V. Omne quod est participat eo quod est esse ut sit; alio vero participat ut aliquid sit. Ac per hoc id quod est participat eo quod est esse ut sit; est vero ut participet alio quolibet.

VI. Omne simplex esse suum et id quod est unum habet. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est.

VII. Omnis diversitas discors, similitudo vero appetenda est; et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostendi-tur quale est illud hoc ipsum quod appetit.

Sufficiunt igitur quae praemisimus; a prudente vero rationis interprete suiş unumquodque aptabitur argumentis.

Quaestio vero hujusmodi est. Ea quae sunt bona sunt; tenet enim communis sententia doctorum omne quod est ad bonum tendere, omne autem tendit ad simile. Quae igitur ad bonum tendunt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodum bona sint, inquirendum est, utrumne participatione an substantia? Si participatione, per se ipsa nullo modo bona sunt; nam quod participatione album est, per se in eo quod ipsum est, album non est. Et de caeteris qualitatibus eodem modo. Si igitur participatione sunt bona, ipsa per se nullo modo bona

68

sunt: non igitur ad bonum tendunt sed concessum est. Non igitur participatione sunt bona, sed substantia. Quorum vero substantia bona est, id quod sunt bona sunt; id quod sunt autem habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonum **est**: omnium igitur rerum ipsum esse bonum est. Sed si esse bonum est, ea quae sunt in eo quod sunt bona sunt idemque illis est esse quod boni esse; substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitatem. Quod si ipsum esse in eisj bonum est non est dubium quin substantialia cum sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc, ipsum bonum erunt; nihil] enim illi praeter seipsum simile est. Ex quo fit ut omnia quae sunt Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona ac per hoc non in his est esse bonum; non sunt igitur, in eo quod sunt bona. Sed nec participant bonitate: nullo enim modo ad bonum tenderent. Nullo igitur modo sunt bona.

Huic quaestioni talis poterit adhiberi solutio. Multa sunt quae cum separări actu non possunt, animo tamen et cogi-tatione separantur; ut cum triangulum vel caetera a subjecta materia nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum triangulum proprietatemque ejus praeter materiam speculatur. Amoveamus igitur primi boni praesentiam paulisper ex animo, quod esse quidem constat idque ex omnium doctorum indoc-torumque sententia, barbararumque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse quae sunt bona atque ea consideremus quemadmodum | bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. Hinc intueor aliud in eis esse quod bona sunt, aliud quod sunt. Ponatur enim una eademque substantia bona esse alba, gravis, rotunda. Tune aliud esset illa ipsa substantia, aliud ejus rotunditas, aliud color, aliud bonitas; nam si haec singula idem essent quod ipsa substantia, idem esset gravitas quod

color, quod bonum et bonum quod gravitas - quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tune in eis esset esse, aliudl aliquid esse, ac tune bona quidem essent, esse tamen ipsumj minime haberent bonum. Igitur si ullo modo essent, non al bono ac bona essent ac non idem essent quod bona, sed eisl aliud esset esse aliud bonis esse. Quod si nihil omnino aliud essent nisi bona neque gravia neque colorata neque spatii] dimensione distantia nec ulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent, tune non res sed rerum viderentur essej principium; nec potius viderentur, sed videretur; unum enimj solumque est hujusmodi, quod tantum bonum aliudque nihil j sit. Quae quoniam non sunt simplicia, nec esse omnino poterant, nisi ea id quod solum bonum est esse voluisset. Idcirco quoniam esse eorum a boni voluntate defluxit, bona] esse dicuntur. Primum enim bonum, quoniam est, in eo quod est bonum est; secundum vero bonum, quoniam ex eo fluxit] cujus ipsum esse bonum est, ipsum quoque bonum est. Sed] ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit quod est primum I bonum et quod bonum tale est ut recte dicatur in eo quod estf esse bonum. Ipsum igitur esse eorum bonum est; tune enii in eo.

Qua in re soluta quaestio est. Idcirco enim licet in eo quod sint bona sint, non sunt tamen similia primo bono, quoniam non quoquo modo sint res ipsum esse earum bonum est, sed quoniam non potest esse ipsum esse rerum, nisi a primo esse defluxerit, j id est bono; idcirco ipsum esse bonum est nec est simile ei a quo est. Illud enim quoquo modo sit bonum est in eo quod est; non enim aliud est praeterquam bonum. Hoc autem nisi ab illoj esset, bonum fortasse esse posset; sed bonum in eo quod est] esse non posset. Tune enim participaret forsitan bono; ipsurnj vero esse quod non haberent a bono, bonum habere non possent. 1
72
bono; ipsum vero esse quod non haberent a bono, bonum] habere non possent.
Igitur sublato ab his bono primo mente et cogitatione, ista licet essent bona, tamen in eo quod essent bona esse non! possent; et quoniam actu non potuere exsistere, nisi illud **eaj** quod vere bonum est produxisset, idcirco et esse eorum bonum 1 est, et non est simile substanţiali bono id quod ab eo fluxit.
Et nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse non possent, quoniam et praeter bonum 1 et non ex bono essent, cum illud ipsum bonum primum **etj** ipsum esse sit et ipsum bonum et ipsum esse bonum.
At nonne etiam alba, in eo quod sunt alba esse oportebit ea quae alba sunt, quoniam ex voluntate Dei fluxerunt, ut j essent alba? Minime. Aliud est enim *esse,* aliud albis esse, hoc ideo, quoniam qui ea ut essent effecit bonus quidem est, minime vero albuş. Voluntatem igitur boni comitatum est, ut i essent bona in eo quod sunt; voluntatem vero non albi non] est comitata talis ejus quod est proprietas ut esset album in **eoj** quod est; neque enim ex albi voluntate defluxerunt. Itaque quia voluit esse ea alba qui erat non albuş, sunt alba tantum j I quia vero voluit ea esse bona qui erat bonus, sunt bona in eo quod sunt. Secundum hanc igitur rationem cuncta oportetj esse justa, quoniam ipse justus est qui ea *esse* voluit? Ne hocj quidem. Nam bonum esse, essentiam, justum vero esse, actum] respicit. Idem autem est in eo esse quod agere; idem igiturI bonum esse quod justum. Nobis vero non est idem esse quod agere, non enim simplices sumus. Non est igitur nobis idem! bonis esse quod justis, sed idem nobis est *esse* omnibus in eo] quod sumus. Bona igitur omnia sunt, non etiam justa. Ampliusi bonum quidem generale est, justum vero speciale nec speciesj descendit in omnia. Idcirco alia quidem justa alia aliud omnia 1 bona.

Utrum Pater et Filius et Spiritus

Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur

Utrum Pater et Filius et Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur
Quaero an Pater et Filius ac Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur an alio quolibet modo; viamque indaginis hinc arbitror esse sumendam, unde rerum omnium manifestum constat exordium, id est ab ipsis catholicae fidei fundamentis.
Si igitur interrogem, an qui dicitur Pater substantia sit, respondetur esse substantia. Quod si quaeram, an Filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum quoque Sanctum substantiam esse nemo dubitaverit. Sed cum rursus colligo Patrem Filium Spiritum Sanctum, non plures, sed una occurrit esse substantia. Una igitur substantia trium nec separări ullo modo, aut disjungi potest, nec velut partibus in unum conjuncta est, sed est una simpliciter. Quaecumque igitur de divina substantia praedicantur, ea tribus oportet esse communia; idque signi erit quae sint quae de divinitatis substantia praedicentur, quod quaecumque hoc modo dicuntur, de singulis in unum collectis tribus singulariter praedicabuntur. Hoc modo si dicimus : Pater Deus est, Filius Deus est, Spiritus Sanctus Deus est; Pater, Filius ac Spiritus Sanctus unus Deus est. Si igitur eorum una i deitas una substantia est, licet Dei nomen de divinitate substantialiter praedicari. Ita Pater veritas est, Filius veritas est, Spiritus Sanctus veritas est: Pater, Filius et Spiritus Sanctus, non tres veritates, sed una veritas est. Si igitur una in his substantia una est veritas, necesse est veritatem substantialiter praedicari. De bonitate de incommutabilitate de justiţia **dej** omni potentia ac de caeteris omnibus quae tam de singulis quam de omnibus singulariter praedicamus manisfestum es
78
substantialiter dici. Unde apparet ea quae cum in singulis separatim dici convenit nec tamen in omnibus dici queunt, non substantialiter praedicari sed alio modo; qui vero iste sit, posterius quaeram.

Nam qui Pater est, hoc vocabulum non transmittit ad Filium, neque ad Spiritum Sanctum. Quo fit ut non sit hocj nomen substanţiale inditum; nam si substanţiale esset, utj Deus ut veri tas ut justiţia ut ipsa quoque substantia, de caeteris] diceretur. Item Filius solus hoc recipit nomen neque cum aliis I jungit, sicut in Deo, sicut in veritate, sicut in caeteris quaej superius dixi. Spiritus quoque non est idem qui Pater ac] Filius. Ex his igitur intellegimus Patrem, Filium ac Spiritum! Sanctum non de ipsa divinitate substantialiter dici sed alioj quodam modo; si enim substantialiter praedicaretur, et dej singulis et de omnibus singulariter diceretur. Haec vero ad aliquid dici manifestum est; nam et Pater, alicujus pater est et] Filius alicujus filius et Spiritus alicujus spiritus. Quo fit, ut nec] trinitas quidem substantialiter de Deo praedicetur. Non enimj Pater Trinitas (qui enim Pater est, Filius ac Spiritus Sanctus non est) nec Trinitas Filius nec Trinitas Spiritus Sanctus, secundum eumdem modum, sed Trinitas quidem in personarumj pluralitate consistit, unitas vero in substantiae simplicitate, j
Quod si personae divisae sunt, substantia vero indivisa sit, necesse est, quod vocabulum ex personis originem capit idj ad substantiam non pertinere. At Trinitatem personarum diver-j sitas fecit, Trinitas igitur non pertinet ad substantiam. Quo fii ut neque Pater neque Filius neque Spiritus Sanctus, neque] Trinitas de Deo substantialiter praedicentur, sed ut dictum esj
80
UTRUM PATER ET HLIUS ET SPIRITUS SANCTUS...
ad aliquid. Deus vero veritas justiţia bonitas omnipotentia substantia immutabilitas virtus sapientia et quicquid hujusmodi, excogitari potest substantialiter de divinitate dicuntur.
Haec si se recte et ex fide habent, ut me instruas peto; aut si aliqua re forte diversus es, diligentius intuere quae dicta sunt et fidem si poterit rationemque conjunge.

Quomodo Trinitas unus Deus ac non tres dii

Quomodo Trinitas unus Deus ac non tres dii*

ad Q. Aurelium Memmium Symmachum V. C. et ini. excons. ord. atque patricium socerum

Investigatam diutissime quaestionem, quantum nostraej mentis igniculum lux divina dignata est, formatam rationibusj litterisque mandatam offerendam vobis communicandamque curavi tam vestri cupidus judicii quam noştri studiosus inventi. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo cogitata com-mendo, turn ex ipsa materiae difficultate, turn ex eo quodj raris id est vobis tantum conloquor, intelligi potest. Neque i enim famae jactatione et inanibus vulgi clamoribus excitamur;] sed si quis est fructus exterior, hic non aliam potest nisij materiae similem sperare sententiam. Quocumque igitur a vobis dejeci oculos, partim ignava segnities, partim callidus livor occurrit, ut contumeliam videatur divinis tractatibus inrrogare, qui talibus hominum monstris non agnoscendaj haec potius quam proculcanda projecerit.

Acest tratat este cunoscut şi sub denumirea *De Trinitate* (*Sfânta Treime).*

Idcirco stylum brevitate contraho et ex intimis sumpta philosophiae disciplinis novorum verborum significationibus velo ut haec mihi tantum vobisque, si quando ad ea conJ verteritis oculos, conloquantur; caeteros vero ita submovemus, ut qui capere intellectu nequiverint ad ea etiam legenda videantur indigni.

Sane tantum a nobis quaeri oportet quantum humanae rationis intuitus ad divinitatis valet celsa conscendere. Nam caeteris quoque artibus idem quasi quidam finis est consti-tutus, quousque potest via rationis accedere. Neque enim medicina aegris semper affert salutem, sed nulla erit culpaj medentis, si nihil eorum quae fieri oportebat omiserit. Idemque in caeteris. At quantum haec difficilior quaestio est, tam'j facilior esse debet ad veniam.

Vobis tamen etiam illud inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum aliquos in nos venientia fructus extulerint. Ac de proposita quaestione hinc sumamus initium.

I

Christianae religionis reverentiam plures usurpant, sed ea fides pollet maxime ac solitarie quae cum propter universa-; lium praecepta regularum, quibus ejusdem religionis intellega-j tur auctoritas, tum propterea quod ejus cultus per omnesj pene mundi terminos emanavit, catholica vel universalis vocatur.

Cujus haec de Trinitatis unitate sententia est: Pater, inquiunt, Deus, Filius Deus, Spiritus Sanctus Deus. Igitur Pater Filius] Spiritus Sanctus unus non tres Dii. Cujus conjunctionis ratioj est indifferentia. Eos enim differentia comitatur, qui vel augentj

vel minuunt, ut Ariani, qui gradibus meritorum Trinitatem variantes distrahunt atque in pluralitatem diducunt.

Principium enim pluralitatis, alteritas est; praeter alterita-tem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium namque rerum vel quotlibet turn genere turn specie turn numero diversitas constat.

Quoties enim idem dicitur, toties diversum etiam praedi-catur. Idem vero dicitur tribus modis: aut genere ut idem homo quod equus, quia his idem genus ut animal; vel specie ut idem Cato quod Cicero, quia eadem species ut homo; vel numero ut Tullius et Cicero, quia unus est numero. Quare diversum etiam vel genere vel specie vel numero dicitur. Sed numero differentiam accidentium varietas facit. Nam tres homines neque genere neque specie sed suiş accidentibus distant; nam si vel animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diversus est quem unum fingere nullo modo possumus: duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens. Atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt.

II

Age igitur ingrediamur et unumquodque ut intellegi atque capi potest dispiciamus: nam, sicut optime dictum videtur, erudiţi est hominis unumquodque ut ipsum est ita de eo fidem capere temptare.

Nam cum tres sint speculativae partes, naturalis, in motu, inabstracta, âvoTce^aipexoi;: considerat enim corporum formas

cum materia, quae a corporibus actu separări non possurit, quae corpora in motu sunt ut cum terra deorsum ignis sursum fertur, habetque motum forma materiae conjuncta. Mathe-matica, sine motu, inabstracta: haec enim formas corporum speculatur sine materia ac per hoc sine motu, quae formae cum in materia sint, ab ea separări non possunt. Theologica, sine motu abstracta atque separabilis: nam Dei substantia et materia et motu caret. In naturalibus igitur rationabiliter, in mathematicis disciplinaliter, in divinis intellectualiter versari oportebit neque diduci ad imaginationes, sed potius ipsam inspicere formam quae vere forma neque imago est et quae esse ipsum est et ex qua esse est.

Omne namque esse ex forma est. Statua enim non secundum aes, quod est materia, sed secundum formam, quae in, eo insignita est, effigies animalis dicitur, ipsumque aes non secundum terram, quod est ejus materia, sed dicitur secundum aeris figuram. Terra quoque ipsa non secundum aitoiov \>*Xr*\\ dicitur, sed secundum siccitatem gravitatemque quae sunt formae. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur sed secundum propriam formam.

Sed divina substantia sine materia forma est atque ideo unum et est id quod est. Reliqua enim non sunt id quod sunt. Unura quodque enim habet esse suum ex his ex quibus est, id est ex partibus suiş; et est hoc atque hoc, id est partes suae conjunctae, sed non hoc vel hoc singulariter, ut cum homo terrenus constet ex anima corporeque, corpus et anima est, non vel corpus vel anima in partem igitur non est id quod est. Quod vero non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc,'

;

illud vere est id quod est; et est pulcherrimum fortissimumque, quia nullo nititur. Quocirca hoc vere unum in quo nullus numerus, nullum in eo aliud praeterquam id quod est. Neque enim subjectum fieri potest; forma enim est, formae vero subjectae esse non possunt. Nam quod caeterae formae subjectae accidentibus sunt ut humanitas, non ita accidentia suscipit eo quod ipsa est, sed eo quod materia ei subjecta est; dum enim materia subjecta humanitati suscipit quodlibet accidens, ipsa hoc suscipere videtur humanitas. Forma vero quae est sine materia non poterit esse subjectum nec vero inesse materiae, neque enim esset forma sed imago. Ex his enim formis quae praeter materiam sunt, istae formae venerunt quae sunt in materia et corpus efficiunt. Nam caeteras quae in corporibus sunt abutimur formas vocantes, dum imagines sint. Adsimulantur enim formis his quae non sunt in materia constitutae. Nulla igitur in eo diversitas, nulla ex diversitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus.

II

Deus vero a Deo nullo differt, ne vel accidentibus vel accidentalibus differentiis in subjecto positis distent. Ubi vero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas, quare nec numerus; igitur unitas tantum. Nam quod tertio repetitur Deus, cum Pater ac Filius et Spiritus Sanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipsae sunt, si advertamus ad res numerabiles ac non ad ipsum numerum. Illic enim unitatum repetitio numerum facit. In

eoi autem numero qui in rebus numerabilibus constat, repetitio unitatum atque pluralitas minime facit numerabilium rerum

numerosam diversitatem. Numerus enim duplex est: unus quidem quo numeramus, alter vero qui in rebus numera-bilibus constat. Etenim unum res est; unitas, quo unum dicimus. Duo rursus in rebus sunt ut homines vel lapides; dualitas nihil, sed tantum dualitas qua duo homines vel lapides duo fiunt. Et in caeteris eodem modo. Ergo in numero quo numeramus repetitio unitatum facit pluralitatem; in rerum vero numero non facit pluralitatem unitatum repetitio; vel si de eodem dicam, gladius unus mucro unus ensis unus. Potest enim unus tot vocabulis gladius agnosci; haec enim unitatum iteratio potius est non numeratio; velut si ita dicamus, ensis mucro gladius, repetitio quaedam est ejusdem, non numeratio diversorum, velut si dicam, sol sol sol, non tres soles effecerim, sed de uno totiens praedicaverim. Non igitur si de Patre ac Filio et Spiritu Sancto tertio praedicatur Deus, idcirco trina praedicatio numerum facit. Hoc enim illis ut dictum est imminet qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis nihil vero in differentia constituentibus, ipsamque formam ut est esse ponentibus neque aliud esse quam est ipsum quod est opinantibus recte repetitio de eodem quam enumeratio diverşi videtur esse cum dicitur, Deus Pater Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus atque haec Trinitas unus Deus, velut ensis atque mucro unus gladius, velut sol sol sol unus sol.

Sed hoc interim ad eam dictum sit significationem demonstrationemque qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem numerum pluralitatemque perficere. Non vero,

ita dicitur, Pater ac Filius et Spiritus Sanctus quasi multivocurn quiddam; nam mucro et ensis et ipse est et idem, Pater vero ac Filius et Spiritus Sanctus idem equidem est, non vero ipse. In qua re paulisper considerandum est. Requirentibus enim, Ipse est Pater qui Filius? Minime, inquiunt. Rursus, Idem alter qui alter? Negatur. Non est igitur inter eos in re omni indifferentia, quare subintrat numerus quem ex subjectorum diversitate confici, superius explanatum est. De qua re breviter considerabimus, si prius illud, quem ad modum de Deo unum quodque praedicatur, praemiserimus.

IV

Decern omnino praedicamenta traduntur quae de rebus omnibus universaliter praedicantur, id est substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, ubi, quando, habere, situm esse, facere, pati. Haec igitur talia sunt qualia subjecta permiserint: nam pars eorum in reliquarum rerum praedicatione substantia est, pars in accidentium numero est. At haec cum quis in divinam verterit praedicationem, cuncta mutantur quae praedicari possunt. Ad aliquid vero omnino non potest praedicari; nam substantia in illo non est vere substantia sed ultra substantiam; item qualitas et caetera quae venire queunt. Quorum ut amplior fiat intellectus exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus Deus, substantiam quidem significare videmur, sed eam quae sit ultra substantiam.

Cum vero justus, qualitatem quidem sed non accidentem, sed eam quae sit substantia sed ultra substantiam. Neque enim aliud est quod est, aliud est quod justus est, sed idem est esse Deo quod justo. Item cum dicitur magnus vel maxi-mus, quantitatem quidem significare videmur, sed eam quae

sit ipsa substantia talis qualem esse diximus ultra substantiam **idem** est enim esse Deo quod magno. De forma enim ejus superius monstratum est quoniam is sit forma et unum vere nec ulla pluralitas. Sed haec praedicamenta talia sunt, ut in quo sint ipsum esse faciant quod dicitur divise quidem inceteris, in Deo vero conjuncte atque copulate hoc modo: nam cum dicimus substantia, ut homo vel Deus, ita dicitur quasi illud de quo praedicatur ipsum sit substantia, ut substantia homo vel Deus. Sed distat, quoniam homo non integre ipsum homo est ac per hoc nec substantia; quod est enim, aliis debet quae non sunt homo. Deus vero hoc ipsum Deus est; nihil enim aliud est nisi quod est, ac per hoc ipsum Deus est. Rursus, justus quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo praedicatur, id est si dicamus, homo justus vel Deus justus, ipsum hominem vel Deum justos esse proponi-mus; sed differt, quod homo alter alter est justus, Deus vero idem ipsum est quod est justum. Magnus etiam homo vel Deus dicitur atque ita quasi ipse sit homo magnus vel Deus magnus; sed homo tantum magnus, Deus vero ipsum magnus exsitit.

Reliqua vero neque de Deo neque de caeteris praedi-cantur. Nam, ubi vel de Deo vel de homine praedicari potest, de homine ut in foro, de Deo ut ubique, sed ita ut non quasi ipsa sit res id quod praedicatur de qua dicitur. Non enim ita homo dicitur in foro esse quemadmodum esse albuş vel longus nec quasi circumfusus et determinatus proprietate aliqua qua designari secundum se possit, sed tantum quo sit illud aliis informatum rebus per hanc praedicationem ostenditur.

i

100

QUOMODO TRINITAS UNUS DEUS AC NON TRES DII

De Deo vero non ita: nam quod ubique est ita dici videtur non quod in omni sit loco (omnino enim in loco esse non! potest) sed quod omnis ei locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco; atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam ubique est sed non in loco. Quando vero eodem praedicatur modo, ut de homine heri venit, de Deo semper est. Hic quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum de quo hesternus dicitur adventus, sed quid ei secundum tempus accesserit praedicatur.

m

Quod vero de Deo dicitur semper est, unum quidem significat, quasi omni praeterito fuerit, omni quoquo modo sit praesenti est, omni futuro erit. Quod de coelo et de ceteris immortalibus corporibus secundum philosophos dici potest, at de Deo non ita. Semper enim est, quoniam semper praesentis est in eo temporis tantumque inter nostrarum rerum praesens, quod est nune, interest ac divinarum, quod nostrum nune quasi currens tempus facit et sempiternitatem; divinum vero nune permanens neque movens şese atque consistens aeterni-tatem facit. Cui nomini si adjicias semper, facies ejus quod est nune jugem indefessumque ac per hoc perpetuum cursum; quod est sempiternitas.

Rursus habere vel facere eodem modo, dicimus enim, currit vestitus, de homine, de Deo, cuncta possidens regit. Rursus j de eo nihil quod est esse de utrisque dictum est, sed haec omnis praedicatio exterioribus datur omniaque haec quodam modo referuntur ad aliud. Cujus praedicationis differentiarn sic facilius internoscimus: qui homo est vel Deus refertur ad

substantiam qua est aliquid, id est homo vel Deus qui justus est refertur ad qualitatem qua scilicet est aliquid, id est justus **qui** magnus ad quantitatem qua est aliquid, id est magnus. Nam in ceteris praedicationibus nihil tale est. Qui enim dicit esse aliquem in foro vel ubique, refert quidem ad praedicamentum quod est ubi, sed non quo aliquid est, velut justiţia justus. Item cum dico currit vel regit vel nune est, vel semper est, refertur quidem vel ad facere vel ad tempus - si tamen interim, divinum illud semper tempus dici potest - sed non quo, aliquo aliquid est velut magnitudine magnum. Nam situm passionemque requiri in Deo non oportet, neque enim sunt.

Jamne patet quae sit differentia praedicationum ? Quod aliae quidem quasi rem monstrant aliae vero quasi circum-stantias rei; quodque illa quae ita praedicantur, ut esse aliquid rem ostendant, illa vero ut non esse, sed potius extrinsecus aliquid quodam modo affigant. Illa igitur, quae aliquid esse designant, secundum rem praedicationes vocentur. Quae cum de rebus subjectis dicuntur, vocantur accidentia, secundum rem; cum vero de Deo qui subjectus non est, secundum substantiam rei praedicatio nuncupatur.

V

Age nune de relativis speculemur, pro quibus omne quod dictum est sumpsimus ad disputationem, maxime enim haec non videntur secundum se facere praedicationem quae perspi-cue ex alieno adventu constare perspiciuntur. Age enim quoniam dominus ac servus relativa sunt, videamus utrumne ita sit ut

104

secundum se sit praedicatio an minime. Atqui si auferas servum, abstuleris et dominum; at non etiam si abstuleris albedinem, abstuleris quoque album, sed interest, quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. At in domino, si servum auferas, perit vocabulum quo dominus vocabatur. sed non accidit servus domino ut albedo albo, sed potestas quaedam qua servus coercetur. Quae quoniam sublato deperit servo, constat non eam per se domino accidere sed per servorum quodam modo extrinsecus accessum.

Non igitur dici potest praedicationem relativam quidquam rei de qua dicitur secundum se vel addere vel minuere vel mutare. Quae tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere, nec semper ad aliud sed aliquotiens ad idem. Age enim stet quisquam. Ei igitur si accedam dexter erit, iile sinister ad me comparatus, non quod iile ipse sinister sit, sed quod ego dexter accesserim. Rursus ego sinister accedo, item fit iile dexter, non quod ita sit per se dexter velut albuş ac longus, sed quod me accedente, fit dexter atque id quod est, a me et ex me est, minime vero.. ex şese.
Quare quae secundum rei alicujus in eo quod ipsa est proprietatem non faciunt praedicationem, nihil alternare vel mutare queunt nullamque omnino variare essentiam. Quocirca si Pater ac Filius ad aliquid dicuntur nihilque aliud ut dictum est differunt nisi sola relatione, relatio vero non praedicatur ad id de quo praedicatur quasi ipsa sit et secundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rerum de qua dicitur, sed, sii dici potest, quo quidem modo id quod vix intelligi potuit interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulae est veritas, in rebus incorporalibus, distantias effici differentiis,

non locis. Neque accessisse dici potest aliquid Deo, ut Pater fieret; non enim coepit esse unquam Pater, eo quod substantialis quidem ei est productio Filii, relativa vero praedicatio Patris. Ac si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus, processisse quidem ex Deo Patre Filium Deum, et ex utrisque Spiritum sanctum. Hos, quoniam incorporales sint, minime locis distare, quoniam vero Pater Deus et Filius Deus et Spiritus sanctus Deus, Deus vero nullas habet differentias quibus differat a Deo, a nullo eorum differt. Differentiae vero ubi absunt, abest pluralitas; ubi abest pluralitas, adest unitas: nihil autem aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus, et in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee constituta est unitas.

VI

Sed quoniam nulla relatio ad seipsum referri potest, idcirco quod ea secundum seipsum est

praedicatio quae relatione caret, facta quidem est trinitatis numerositas in eo quod est praedicatio relationis; servata vero unitas in eo quod est indifferentia vel substantiae, vel operationis, vel omnino ejus quae secundum se dicitur praedicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem: atque ideo sola sigillatim proferuntur atque separatim quae relationis sunt. Nam idem Pater qui Filius non est, nec idem uterque qui Spiritus Sanctus. Idem tamen Deus est, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, idem justus idem bonus idem magnus idem omnia quae secundum se poterunt praedicari. Sane sciendum est non semper talem esse relativam praedicationem, ut semper

ad differens praedicetur; ut est servus ad dominum, differunt enim. Nam omne aequale aequali aequale est et simile simili simile est et idem ei quod est idem idem est; et similis est relatio in Trinitate, Patris ad Filium et utriusque ad Spiritum Sanctum; ut ejus quod est idem ad id quod est idem. Quod si id in cunctis aliis rebus non potest inveniri facit hoc cognata caducis rebus alteritas. Nos vero nulla imaginatione diduci sed simplici intellectu erigi et ut quidque intellegi potest ita aggredi etiam intellectu oportet.
Sed de proposita quaestione satis dictum est. Nune vestri normam judicii exspectat subtilitas quaestionis; quae utrum recte decursă sit an minime, vestrae statuet pronuntiationis auctoritas. Quod si sententiae fidei fundamentis sponte firmis-simae opitulante gratia divina idonea argumentorum adju-menta praestitimus, illuc perfecţi operis laetitia remeabit unde venit effectus. Quod si ultra se humanitas nequivit ascendere, quantum inbecillitas subtrahit vota supplebunt.

De fide catholica

De fide catholica

Christianam fidem Novi ac Veteris Testamenti pandit auctoritas; et quamvis nomen ipsum Christi vetus intra semeţ continuerit instrumentum eumque semper signaverit affutu-rum quem credimus per partum Virginis jam venisse, tamen in orbem terrarum ab ipsius noştri Salvatoris mirabili manasse probatur adventu.
Haec autem religio nostra, quae vocatur christiana atque catholica, his fundamentis principaliter nititur asserens: ex aeterno, id est ante mundi consti tu tionem, ante omne videlicet quod temporis potest reţinere vocabulum, divinam Patris et Filii ac Spiritus Sancti exstitisse substantiam, ita ut Deum dicat Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum; nec tamen tres Deos sed unum: Patrem itaque habere Filium ex substantia sua genitum et sibi nota ratione coaetemum, quem Filium eatenus confitetur, ut non sit idem qui Pater est, neque Patrem aliquando fuisse Filium, ne rursus in infinitum humanus animus divinam progeniem cogitaret, neque Filium in eadem natura qua Patri coaeternus est aliquando fieri Patrem, ne rursus in infinitum divina progenies tenderetur: Sanctum vero Spiritum neque Patrem esse neque Filium atque ideo nulla natura nec genitum nec generantem, sed a Patre quoque procedentem vel Filio; quis sit tamen processionis istius modus ita non possumus evidenter dicere, quemadmodum genera-tionem Filii ex paterna substantia non potest humanus animus aestimare. Haec autem ut credantur, vetus ac nova informat instrucţie De qua velut arce religionis nostrae mulţi diversa et humaniter atque ut ita dicam, camaliter sentientes, adversa locuti sunt ut Arius qui licet Deum dicat Filium, minorern
tamen Patre multipliciter et extra Patris substantiam confitetur. Sabelliani quoque non tres exsistentes personas sed unam ausi sunt affirmare, eumdem dicentes Patrem esse qui Filius est eumdemque Filium qui Pater est atque Spiritum sanctum eumdem esse qui Pater et Filius est;

ac per hoc unam dicunt esse personam sub vocabulorum diversitate signatam.

Manichaei quoque qui duo principia, sibi coaeterna et adversa profitentur, unigenitum Dei esse non credunt. Indig-num enim judicant, si Deus habere filium videatur, nihil aliud cogitantes nisi carnaliter, ut quia haec generatio duorum corporum commixtione procedit, illic quoque indignum esse intellectum hujusmodi applicare, quae res eos nec Vetus facit recipere Testamentum, neque in integro Novum. Nam sicut illud omnino error eorum non recipit ita ex virgine genera-tionem Filii non vuit admittere, ne humano corpore polluta videatur Dei fuisse natura. Sed de his hactenus; suo enim loco ponentur sicut ordo necessarius postularit.
Ergo divina ex aeterno natura et in aeternum sine aliqua mutabilitate perdurans sibi tantum conscia voluntate sponte mundum voluit fabricare eumque cum omnino non esset, fecit ut esset, nec ex substantia sua protulit, ne divinus natura crederetur, neque aliunde molitus est, ne jam exstitisse aliquid quod ejus voluntatem existentia propriae naturae juvaret atque esset quod neque ab ipso factum esset et tamen esset; sed verbo produxit coelos, terram creavit, ita ut coelesti habi-tatione dignas coelo naturas efficeret ac terrae terrena componeret. De coelestibus autem naturis, quae universaliter vocantur angelicae, quamvis illic distinctis ordinibus pulchra sint omnia, pars tamen quaedam plus appetens quam ei natura

atque ipsius auctor naturae tribuerat de coelesti sede projecta est; et quoniam angelorum numerum, id est supernae illius civitatis, cujus cives angeli sunt, imminutum noluit conditor permanere, formavit ex terra hominem atque spiritu vitae animavit, ratione composuit, arbitrii libertate decoravit eumque praefixa lege paradişi deliciis constituit, ut, si sine peccato mânere vellet, tam ipsum quam ejus progeniem angelicis coetibus sociaret, ut quia superior natura per superbiae malum ima petierat, inferior substantia per humilitatis bonum ad superna conscenderet. Sed iile auctor invidiae non ferens hominem illuc ascendere ubi ipse non meruit permanere, temptatione adhibita fecit etiam ipsum ejusque compărem, quam de ejus latere generandi causa formator produxerat, inoboedientiae suppliciis subjacere, ei quoque divinitatem promittens affuturam, quam sibi dum arroganter usurpat, elisus est.
Haec autem revelante Deo Moysi famulo suo comperta sunt, cui etiam humani generis conditionem atque originem voluit innotescere, sicut ab eo libri prolati testantur. Omnis divina auctoritas his modis constare videtur, ut aut historialis modus sit, qui nihil aliud nisi res gestas enuntiet, aut allegori-cus, ut non illi possit historiae ordo consistere, aut certe ex utrisque compositus, ut et secundum historiam et secundum allegoriam mânere videatur. Haec autem pie intelligentibus et veraci corde tenentibus satis abundeque relucent. Sed ad ordinem redeamus.
Primus itaque homo ante peccatum cum sua conjuge incola Paradişi fuit. At ubi aurem praebuit suasori et conditoris praeceptum neglexit attendere, exsul effectus, terram jussus excolere atque a Paradişi sinu seclusus in ignotis partibus sui generis posteritatem transposuit atque poenam quam ipse primus homo praevaricationis reus exceperat generando

transmisit in posteros. Hinc factum est ut et corporum atque animarum corruptio et mortis proveniret interitus primusque mortem in Abel filio suo meruit experiri, ut quanta esset poena quam ipse exceperit probaret in sobole. Quod si ipse primus moreretur, nesciret quodam modo ac, si dici fas est, nec sentiret poenam suam, sed ideo expertus in altero est, ut quid sibi jure deberetur contemptor agnosceret et dum poenam mortis sustinet, ipsa exspectatione fortius torqueretur. Hoc autem praevaricationis malum, quod in posteros naturaliter primus homo transfuderat, quidam Pelagius non admittens proprii nominis haeresim dedicavit, quam catholica fides a consortio suo mox reppulisse probatur. Ab ipso itaque primo homine procedens humanum genus ac multiplici numero-sitate succrescens erupit in lites, commovit

bella, occupavit terrenam miseriam, qui felicitatem Paradişi in primo patre perdiderat. Nec tamen ex his defuerunt quos sibi Conditor gratiae sequestraret ejusque placitis inservirent; quos licet meritum naturae damnaret, futuri tamen sacramenti et longe postmodum proferendi faciendo participes perditam voluit reparare naturam. Impletus est ergo mundus humano genere atque ingressus est homo vias suas qui maliţia propriae contumaciae despexerat Conditorem. Hinc volens Deus per justum potius hominem reparare genus humanum quam mânere protervum, poenalem multitudinem effusa diluvii inundatione excepto Noe justo homine cum suiş liberis atque his quae secum in arcam introduxerat, interire permisit. Cur autem per arcae lignum voluerit justos eripere, notum est divinarurn Scripturarum mentibus eruditis. Et quasi prima quaedam mundi aetas diluvio ultore transacta est.

120

Reparatur itaque humanum genus atque propriae naturae vitium, quod praevaricationis primus auctor infuderat, amplecti non destitit. Crevitque contumacia quam dudum diluvii unda puniverat et quae per numerosam annorum seriem permissa fuerat vivere, in brevitate annorum humana aetas addicta est. Maluitque Deus non jam diluvio punire genus humanum, sed eodem permanente eligere viros per quorum seriem aliqua generatio commearet, ex qua nobis Filium proprium vestitum humano corpore mundi in fine concederet. Quorum primus est Abraham, qui cum esset aetate confectus, ejusque uxor decrepita, in senectute sua repromissionis largitione habere filium meruerunt. Hic vocatus est Isaac atque ipse genuit Jacob. Idem quoque duodecim patriarchas non reputante Deo in eorum numero quos more suo natura produxerat. Hic ergo Jacob cum filiis ac domo sua transigendi causa Aegyptum voluit habitare atque illic per annorum seriem multitudo concrescens coeperunt suspicioni esse Aegyptiacis imperiis eosque Pharao magna ponderum mole premi decreverat et gravibus oneribus affligebat.

Tandem Deus Aegyptii regis dominationem despiciens diviso mari rubro, quod nunquam ante natura ulla cogno-verat, suum transduxit exercitum auctore Moyse et Aaron. Postea igitur pro eorum egressione altis Aegyptus plagis vastata est, cum nollet dimittere populum. Transmisso itaque, ut dictum est mari rubro, venit per deşerta eremi ad montem qui vocatur Sinai, ibique universorum conditor Deus volens sacramenti futuri gratia populos erudire per Moysen data lege constituit, quemadmodum et sacrificiorum ritus et populorum mores instruerentur. Et cum multis annis multas quoque gentes per viam debellassent, venerunt tandem ad fluvium qui vocatur Jordanis duce jam Jesu Nave filio, atque ad eorum transitum quemadmodum aquae maris rubri, ita quoque Jordanis fluenta siccata sunt; perventumque est ad eam civitatem quae nune Hierosolyma vocatur.

122

Atque dum ibi Dei populus moraretur, post judices et prophetas reges instituti leguntur, quorum post Saulem prima-tum David de tribu Juda legitur adeptus fuisse. Descendit itaque ab eo per singulas successiones regium stemma per-ductumque est usque ad Herodis tempora, qui, primus ex gentibus memoratis populis legitur imperasse. Sub quo exstitit beata Virgo Măria quae de Davidica stirpe provenerat, quae humani generis genuit Conditorem. Hoc autem ideo quia multis infectus criminibus mundus jacebat in morte, electa est una gens in qua Dei mandata clarescerent, ibique missi prophetae sunt et alii sancti viri per quorum admonitionem ipse certe populus a tumore pervicaciae revocaretur. Illi vero eosdem occidentes in suae nequitiae perversitate mânere voluerunt.

Atque iam in ultimis temporibus non prophetas neque alios sibi placitos sed ipsum Unigenitum suum Deus per virginem nasci constituit, ut humana salus quae per primi hominis inoboedientiam deperierat per hominem Deum rursus repararetur et quia exstiterat mulier quae causam mortis primo viro suaserat, esset haec secunda mulier quae vitae causam humanis visceribus apportaret. Nec vile videatur quod Dei Filius ex virgine natus est,

quoniam praeter naturae modum conceptus et editus est. Virgo itaque de Spiritu sancto incarna-tum Dei Filium concepit, virgo peperit, post ejus editionem virgo permansit; atque hominis factus est idemque Dei filius; ita ut in eo et divinae naturae radiaret splendor et humanae fragilitatis appareret assumptio. Sed huic tam sanae atque veracissimae fidei exstiterant mulţi qui diversa garrirent et praeter alios Nestorius et Eutyches repertores haereseos exstite-runt quorum unus hominem solum, alter Deum solum putavit asserere nec humanum corpus uod Christus induerat de humanae substantiae participatione venisse. Sed haec hactenus.

Crevit itaque secundum carnem Christus, baptizatus est, ut qui baptizandi formam erat ceteris tributurus, ipse primus quod docebat exciperet. Post baptismum vero elegit duo-decim discipulos, quorum unus traditor ejus fuit. Et, quia sanam doctrinam Judaeorum populus non ferebat, eum, inlata mânu cruciş supplicio peremerunt. Occiditur ergo Christus, jacet tribus diebus ac noctibus in sepulcro, resurgit a mortuis, sicut, ante mundi constitutionem, ipse cum Patre decreverat ascendit in coelos ubi, in eo quod Filius Dei est, nunquam defuisse cognoscitur, ut adsumptum hominem, quem diabolus non permiserat ad superna conscendere, secum Dei Filius coelesti habitationi sustolleret.

Dat ergo formam discipulis suiş baptizandi, docendi salu-taria, efficientiam quoque miraculorum atque in universum mundum ad vitam praecipit introire, ut praedicatio salutaris non jam in una tantum gente sed orbi terrarum praedicaretur. Et quoniam humanum genus naturae merito, quam ex primo praevaricatore contraxerat, aeternae poenae jaculis fuerat vulne-ratum nec saluţi suae erat idoneum, quod eam in parente perdiderat, medicinalia quaedam tribuit sacramenta, ut agnos-ceret aliud sibi deberi per naturae meritum, aliud per gratiae donum, ut natura nihil aliud nisi poenae submitteret, gratia vero, quae nuilis meritis attributa est, quia nec gratia diceretur si meritis tribueretur, totum quod est salutis suae afferret.

Diffunditur ergo per mundum coelestis illa doctrina, adu-nantur populi, instituuntur ecclesiae, fit unum corpus quod mundi latitudinem occuparet, cujus caput Christus ascendit in coelos, ut necessario caput suum membra sequerentur. Haec itaque doctrina et praesentem vitam bonis informat operibus

126

et post consummationem saeculi resurrectura corpora nostra praeter corruptionem ad regna coelestia pollicetur, ita ut qui hic bene ipso donante vixerit, esset in illa resurrectione beatissimus, qui vero male, miser post munus resurrectionis adesset. Et hoc est principale religionis nostrae, ut credat non solum animas non perire, sed ipsa quoque corpora, quae mortis adventus resolverat, in statum pristinum futura beatitudine reparări. Haec ergo Ecclesia catholica per orbem diffusa tribus modis probatur exsistere. Quidquid in ea tenetur, aut auctoritas est Scripturarum aut traditio universalis, aut certe propria et particularis instrucţie Sed auctoritate tota constringitur, universali traditione majorum nihilominus tota, privatis vero constitutionibus et propriis informationibus unaquaeque vel pro locorum varietate vel prout cuique bene visum est subsistit et regitur.

Sola ergo nune est fidelium exspectatio qua credimus affuturum finem mundi, omnia corruptibilia transitura, resur-recturos homines ad examen futuri judicii, recepturos pro meritis singulos et in perpetuum atque in aeternum debitis finibus permansuros; solumque esse praemium beatitudinis, contemplationem Conditoris - tantam dumtaxat, quanta a creatura ad

Creatorem fieri potest - ut ex eis reparato angelico numero superna civitas impleatur, ubi rex est Virginis Filius illa eritque gaudium sempiternum, delectatio, cibus, opus, laus perpetua Creatoris.